

V. TAMBI

ELMHOLAS NUMYL JALUŇKVE
HUMLE HAŇSUVLAS

KOMSOMOL CENTR KOMITET ŇAVRAM KNIGA VARMAŇ.
1937

18

18

18

18

Ман. (В)
3-10

V. T A M B I

ELMHOLAS NUMЫL JALUŃKVE HUMĽE HAŃSUVLAS

MAŃSI SIRЫL V. SERNETSOV TOLMA8LASTE

V. T A M B I P O S L A S

K O M S O M O L C E N T R K O M I T E T Ң A V R A M K N I G A V A R M A Ң
M O S K V A 1 9 3 7 L E N I N G R A D

В. ТАМБИ

КАК ЧЕЛОВЕК НАУЧИЛСЯ ЛЕТАТЬ

НА МАНСИЙСКИЙ (ВОГУЛЬСКИЙ)

ЯЗЫК ПЕРЕВЕЛ В. ЧЕРНЕЦОВ

РИСУНКИ И ОБЛОЖКА В. ТАМБИ

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
ВСЕСОЮЗНОГО ЛЕНИНСКОГО КОММУНИСТИЧЕСКОГО СОЮЗА МОЛОДЕЖИ
ИЗДАТЕЛЬСТВО ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
Москва 1937 Ленинград

Mojt palt ot'rt toulyg ujt hojt jalaseht, toulyg luvyl man toulyg haryl jalaseht. Tamle varmal tup mojt palt oli.

Pes tahl elmholasyt toulyg ujt numyl jalmanyl, tulyt minnenyl vasanyl. Maqujt humus jalaseht, posim noyh humle lapi, tai vasanyl. Ta vame elmholasyt toulyg uj hojt jalugkve ul kos taghsyt, t'hlamlagkve at vermsyt.

Mat savit sotyr tal'g-tuv'g elmholasyt ma tar-myl kos oleht, tup jui oul 150 tal pasyl t'hlamlagkve haqsuvlasyt.

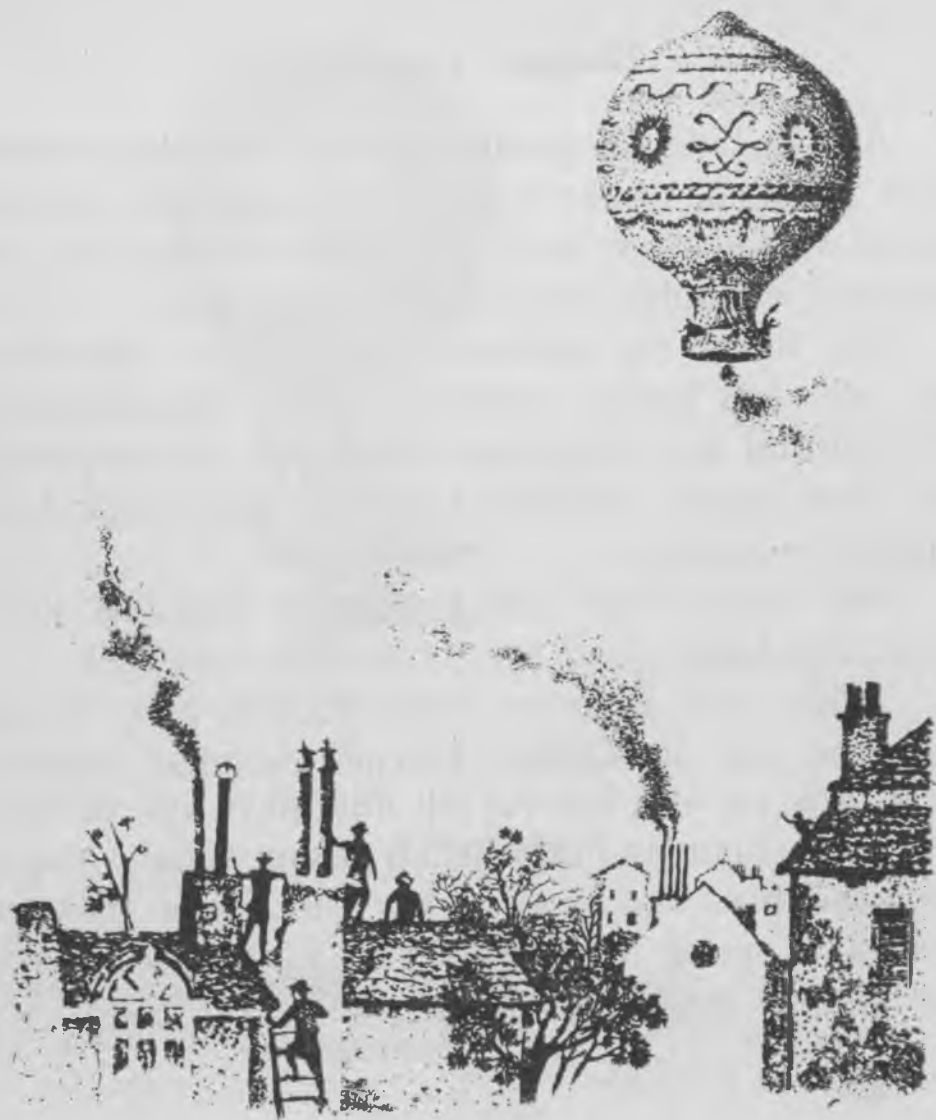
400 ar'g kem tal juvle Italiat akv haqsuvlam hum Leonardo da Vinci name ols. Tau numyl jalne masina varugkve kos nomsas, ta masina vartal toh huht's. Ta jui palt ta masina poslim hurijanyl tup huht'syt.

Ti nepakt hansim oli, sar oulyt elmholasyt tup moznuv noyh-larugkve humle haqsuvlasyt, tuvl noyh-t'hlamlagkve elal humle haqstahtasyt. Ti jis porat elmholas ma janityl toulyg ujnyl saka noyhal, saka hosa, saka pelpis numyl mini.

Mongolfje

153 tal juvle 1783 tal porat Franciat Annoj usyt Mongolfje jahpъhъh olsъh. Ten puvr hurъh tornыl varsъh, koni pale os nepakыл hanlasten. Tuvl naj paltsъh, hurъhen isam posimыл таънтартъsten. Hurъhen ta isam posim реън kit kilometr vaѝи noъha| almuves. Ta тъhлamlan hurъh sunsunъkve saka sav elmholas athatasъt. Ma janityl mirъn ta varma| mo|ah ta hontves.

Tai маъs Mongolfje jahpъhъh Francia hon usen, Parisn johtunъkve, ten hurъhen noъh-tarataъkve vovvesъh. Akvaten, Etjen name, ѝѝpi hurъh vars, taiten akv vas os siskurak os akv pa|a pъhris kopnit kursip kivъrt noъh-almuvesъt.

Mongolfie

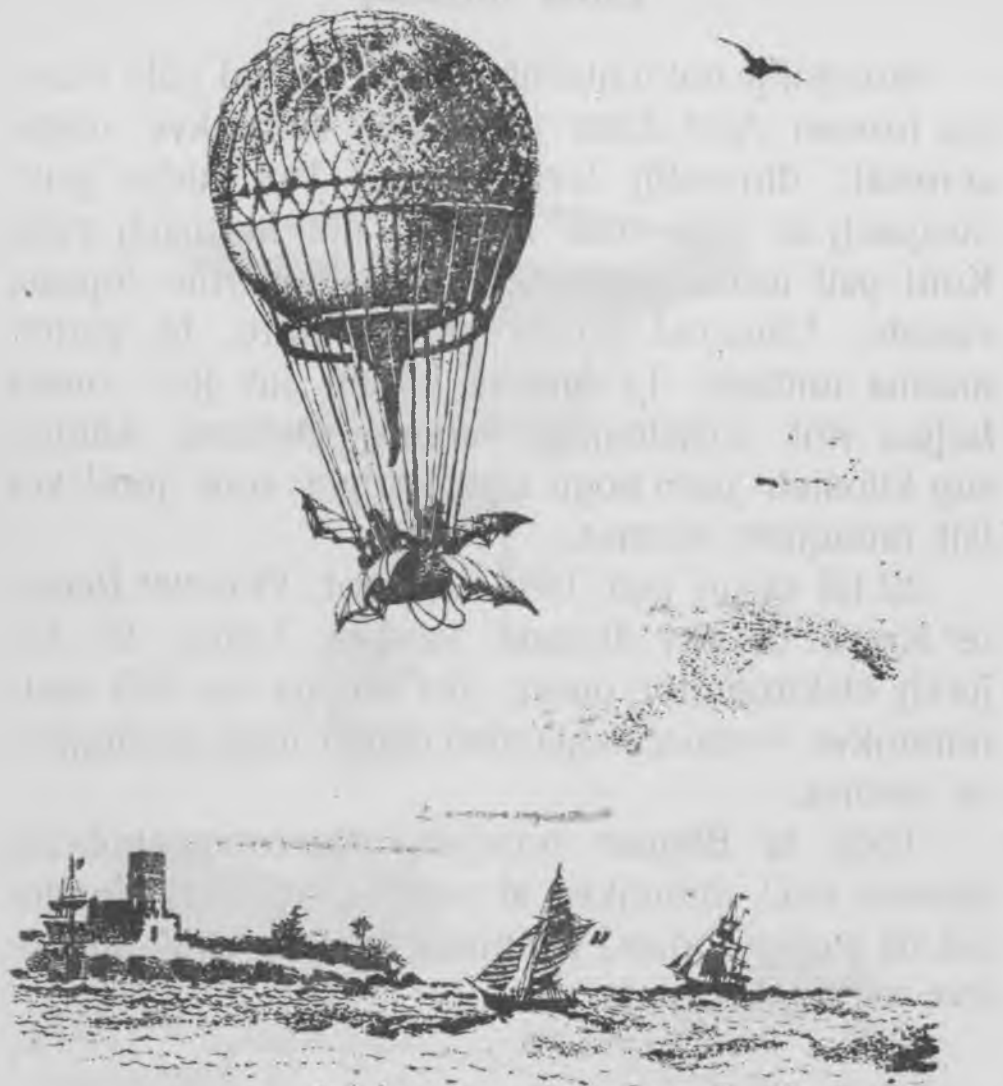
Bląsar aerostat

Akv ta 1783 tal porat, Franciat, akv haņsuvlam hum Sarl name os akv hurĕĭ rezinal pošltim jarmak tornyl vars. Hurĕĭ koni pall usmal mastim ols, ta usmanyl elmholas talne kursip neĭim ols.

Sarl hurĕ ate pošimyl, mot sir utyl taĕĭntarptim ols. Tau hurĕ vodorod gazył taĕĭntarptyste. Ta vodorod nas lilajarņyl ņilahuĭpul pis kopniĕĭĭ oli. Tuvl hurĕ vodorod kopniten saka noĭh hartuĭkve ta patves.

Sarl noĭhał laps, votĕn naliman nupyl at kłlo-metr elał totves, tuvl sar jomasakve man isas.

Ta jui palt Bląsar nomsahtuĭkve pats, hurĕĭ hap hołt vos surtuĭkve. Hurĕ elmholas tahnete siĭyl, kos vot sisi, kos vot lałt minuĭkve vos vermĕs. Bląsar tĕĭlamlan hurĕ jaņĕĭ pošum tupyl varĕste, noĭhał lapĕs. Tau tuvl ul kos surtuĭkve pats, ul kos takis surtĕs, aerostate akvaĕĭ votn totave. Bląsar tahnete siĭyl aerostate at minas.

Blansar aerostat

Ziffar dirizavļ

Mongoļfje oul тьһlamlaneһь 69 tal јui palt, Fran-
cia inzener Anri Ziffar name oul surtuᅇkve rovne
aerostat, dirizavļih lavim, vars. Tau hurһe puvr
huripaһь at vars, ossa hosаһь, hul huripaһь vars.
Koni pall usmal mastьste, јui oule surtne lopasь
varьste. Usmanь јanьһ part neһьste, ta parten
masina untтьste. Ta masina hurum лuv јor¹ oᅇsas
larһьn vint larһaltаᅇkve verьms. Dirizavļ kitntьһ
sup kilometr pasn noᅇh laps, larһьn vinte јorьl vot
laļt minuᅇkve verьms.

32 tal ta јui palt, 1884 tal porat, Franciat Renan
os Kᅇvсs os akv dirizavļ varsьһ. Taiten $8\frac{1}{2}$ лuv
јorьһ elektromotor oᅇsas, akv minuta sis 360 metr
minuᅇkve verьms, тьһlamlan mаten јuvle јoᅇhuᅇkve
as verьms.

Toha ta Blaᅇsar tupаһetьl aerostat elmholas
tahnete siᅇl minuᅇkve at verьms, аᅇ vintaᅇ moto-
ᅇl os surtne lopasь elmholas tahnete siᅇl minuᅇ-
kve verьmuᅇkve pats.

¹ masina jore „luv јorьl“ mortave „Luv јorьһ“ (vaᅇi siᅇl LJ) tamle јor
lavave, 1 sekunda sis 75 kilogramm 1 metr pasn noᅇ-halmuᅇkve verьmi.

Ziffar dirizabi

„Eol“

1890 tal porat Kleman Ader francia inzener tьhlaman masina vars. Ta masina „Eol“ namь pinves. Tai tortoulup hurip touьl varves, najiь masinal unttuves. Kit larььn vintal varves. Ti oul lilajapnьl tarvit masina ols. Ta masina noh-tьhlamlas, 300 metr numьl minas, jol ta raьats, ta sakvatahtas.

Us almьn pisaь fabrikaь hum Maksim name, tьhlamlan masina akv toh ul kos varьhlaste, 200000 solkovoь tain ul kos holtьste, masinate tьhlamlanete sis tup mossan noh-patsas, jol ta povaras os ta sakvatahtas.

Amerikat Lenglei haьsuvlam hum tьhlamlan masina os kos varьhlas, noh-tьhlamlanьkve sar at vermьs. Ader, Maksim, Lenglei masinanьl tai maььs numьl jalunьkve at vermьsьt, tan ma num palt jalne sis sohtьl minunьkve at vermьsьt, akvaьь pes jeri patьhlasьt.

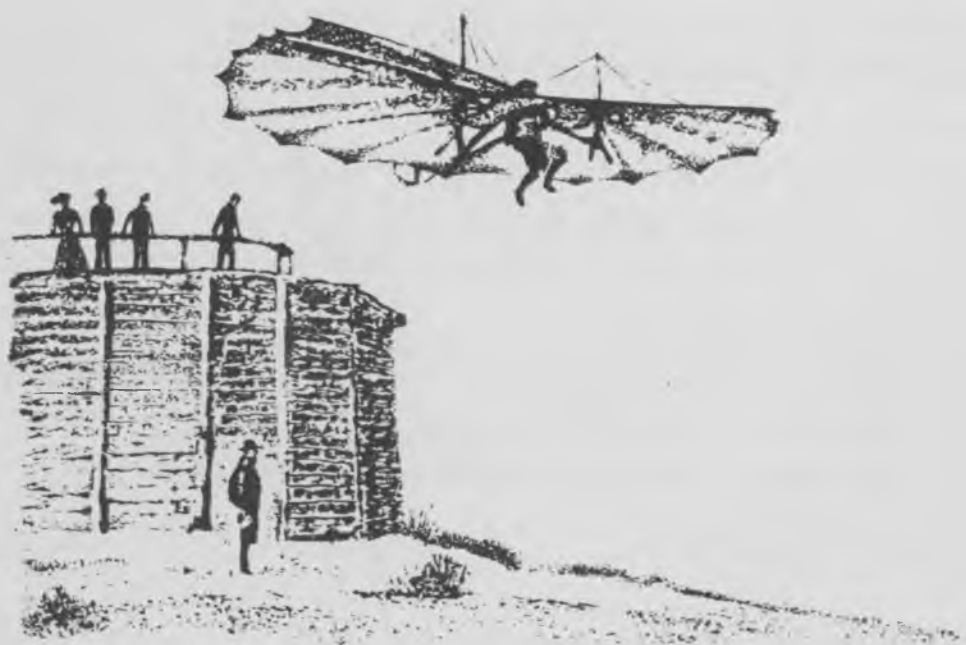

Kleman Ader „Eol“

Oul planer

Otto Liliental nemeņ inzener motortal touļы jalunķve artalahtas. Tau akvan oltim kit touļ—planer vars. Toulaķe tip jivny varim olsъh, vovta togy hartim olsъh. Sar oul sus, 1890 tal porat tau ampar alany touļы jol-tъhlamlas, tuvl os sav sus soutny jol-tъhlamlas, tuvl os jol-tъhlamlan kasty untum luļig kol alany jol-tъhlamlas.

Hot tal ta jui palt Liliental jol-tъhlamlimete sakvatahtas, ta sorumpats. Ul kos sorumpats, sorumpatnete jui palt elmholasъt motortal touļы jalunķve os elaļ artalahtunķve patsъt, ta haņsuvlasъt. Planer tъhlamlanete sis votъn almave, touļы uј hoļt natalali. Planer ti motortal touļы hap. Ti jis porat planert os varavet. 1935 tal porat kithotpaņ soviet planer 38 sos 40 minuta sis ma num palt nataltalas.

Liliental—our планеръу hum

Сеппелин

1900 tal porat nemeţ inzener Сеппелин name sar oul janьhь tak dirizavьl vars. Тау, allumini kernьl vat nурьl ңila salm vars, tuvl маһрыл takmaltasane. Та kivьrn 17 vodorodьhь hurьhь tuv-untьs. Tuvl Сеппелин allumini ker salmane-маһrane koni pall vojkan торьl os jarmak торьl varьste. Ti nomer Сеппелиньhь lavim dirizavьl kit hothujpuluвьl-hothuj puluвьl luv jorьhь venzin motor oңsas, ңila larьhьn vint oңsas. Ontolu tal jui palt Sveicariat, Сеппелин Boden tur num palt ontoluhujpulu minuta sis naltalas. „Сеппелин 3 nomer“ 38 sos sis 1100 kilometr istal minas.

Tuvl 1929 tal porat, oul Сеппелин тьhьlamete jui palt 29 tal minam, Сеппелин 127 nomern 20 hotal sis lakvьhь torum janityl ta jorьhtaves.

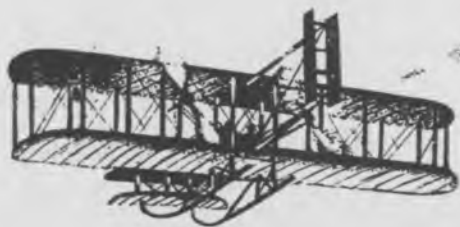
Ceppelin dirizabl

Rajt touльг hap

Sar oul jomasakve jalne touльг hap varne os totne humьh amerika kit hum, Rajt jahрьhьh olsьh. 1903 tal porat, Amerikat, Atlantik hara saras vatat Rajt jahрьhьh touльг hapen 12 sekunda sis vat metr minas, tuvl akv ta hotal, ңilittьh sus tьh lamlime-tet tau 59 sekunda sis 260 metr minas. Os kit tal jui palt Dajton us pohet Rajtьh touльг hapen 38 minuta sis 39 kilometr minas.

Rajt jahрьhьh touльг hapen varneten jui palt, Evropat, Amerikat touльг hapьt sav varuьkve patves. Toha ta lilajapьl tarvit masinal numьl jalne varmaļ — aviacia outaves.

Aerostat lilajapьl kopnit gaz rehьn noьh almave, tuvl touльг hap — lilajapьl tarvit masina, toulaje oьsijaьe, surtne lopas, motor oьsi. Motoren larьhьn vint saka pelpis larьhьaltave. Ta larьhьn vintьl lilajap rosmьg oul nupьl ңaulave, touльг hap elaļ ta hartave. Touльг hap sartn ma tarmьl hajtuьkve pati, akvaьh pelpisnuv hajti, tuvl takьs hajtlьhti noьh ta lapi.

Райт тоульг һар

Blerio toulyň har

1909 tal porat Blerio, francia numyl jalne hum, kit toulup toulyň haryl Francianyl Anglia mus saras aht ulta minas.

Akv ta porat toulyň haryl jalukve haňstan kolýt varukve patvest, toulyň har varne zavodýt untukve patvest. Toulýň harýt ta porat 40—80 luv joryň motoryl varukve patvest. Tamle toulyň harýt sos sis 100 kilometr minuňkve vermeht.

Toulýň har vit osyn isne maňys, vit osnyl porhtyhlamlan maňys maň harhyly varave. Toulýň haryl jalne humit numyl jalne sis sir-sir pis varukve, sir-sir siry jalukve haňsuvleht: honi jonhyhpaňkve— „usne lakv“ varukve, iltyh jola tarmahtukve haňsuvleht. Jeri jonhyhpaňkve haňsuvleht.

Blerio touibg nap

Hontlan varma!

1914 tal porat kapitalistyt hontlaŋkve patsyt. Ta porat toulyŋ haryl ma num palt alislahtuŋkve os patsyt. Toulyŋ haryt ta porat savyŋ jemtsyt.

Ta porat zavodyt toulyŋ haryt etaj-hotal varsyt. Toulyŋ har patamtan maŋys tamle janŋy pisa| varuŋkve patsyt. Hontlimanyl oultan porat toulyŋ haryt akval-akval jalasasyt, jui oult tan aŋaŋy jala- saŋkve patsyt. Hosa man jalimenyl tan pokapan husaryt—vomvat usytŋ jola-pahvteht.

Hontlim porat toulyŋ har koni pal os dirizavil, seppeliny os aerostatyl hontlahtasyt. Ma susne maŋys elmholasyt aerostatyl noŋh-almuvesyt.

Hontlimanyl jui oult, 1918 tal porat, hontlam honyt 15000 janŋy pisaŋy, vomvaŋ hontlan toulyŋ har ossyt.

1914 tal porat olne hontlan toulyu haryt

Sovet toulyň harýt

Aň SSRJ mauvt sav toulyň har varves. Miruv ta toulyň harýtly janň usýtnyl mauv jerane mus jalaseht. Ta toulyň harýtly elmholasýt, posta, pormas totavet. Ti siryl totuňkve saka moľah rovi. Nas toulyň har sos sis 200 kilometr minuňkve vermi, tuvl os hontlan toulyň har, „holtne toulyň har“ sos sis 350 kilometr minuňkve vermi. Naň teltne terpi toulyň harnyl man jol-rashaltan kve os rovi. Ti siryl 1 sos sis 20 gek tarn naň teltne terpi jol-rashaltan kve rovi: nas jol-rashaltan masinanyl lou pis sav. Naň sakatan ujt toulyň harnyl ustyn terpil rashaltavet, holtuňkve os vermavet. Toulyň haryl noňh-lapime sarast hul aňat hontuňkve os rovi. Numyl sunsime hul aňa vit tara sar jomasakve naňki. Numyl jalne hum hul aňa honti, tuvl olne mate hul alislan miren lavi.

1934 tal porat Cukca sarast janň najij har, „Celuskin“ name, usas.

Ta porat 7 numyl jalne hum, Sovet ma naj sat hum 101 elmholas lilijanyl toulyň harýtly neňlta-sanyl.

Тойъд нар хул аналт сараст кинси

Stratostat

Kokinaki, numyl jalne Sovet man hum toulyg hapetyl 14 kilometr pasn noh-laps. Elmholasyt ta koni pal nohhal lapuqkve, janyh tyhlamlan hurhy — stratostatyl haqsuvlasyt.

1934 tal, tal koqil etpos 30 hotal Sovet stratostat „Osoaviahim“ name 22 kilometr pasn noh-laps. Ti kem past saka asirm, elmholas liltuqkve at vermi, torum sar seml.

Stratostatyl jalimenyl elmholasyt lap pantim jemtaq husap kivrt unleht. Ta husap kivret rehyrnyh varave, liltne mahys erne lilajap manyl jot os vive.

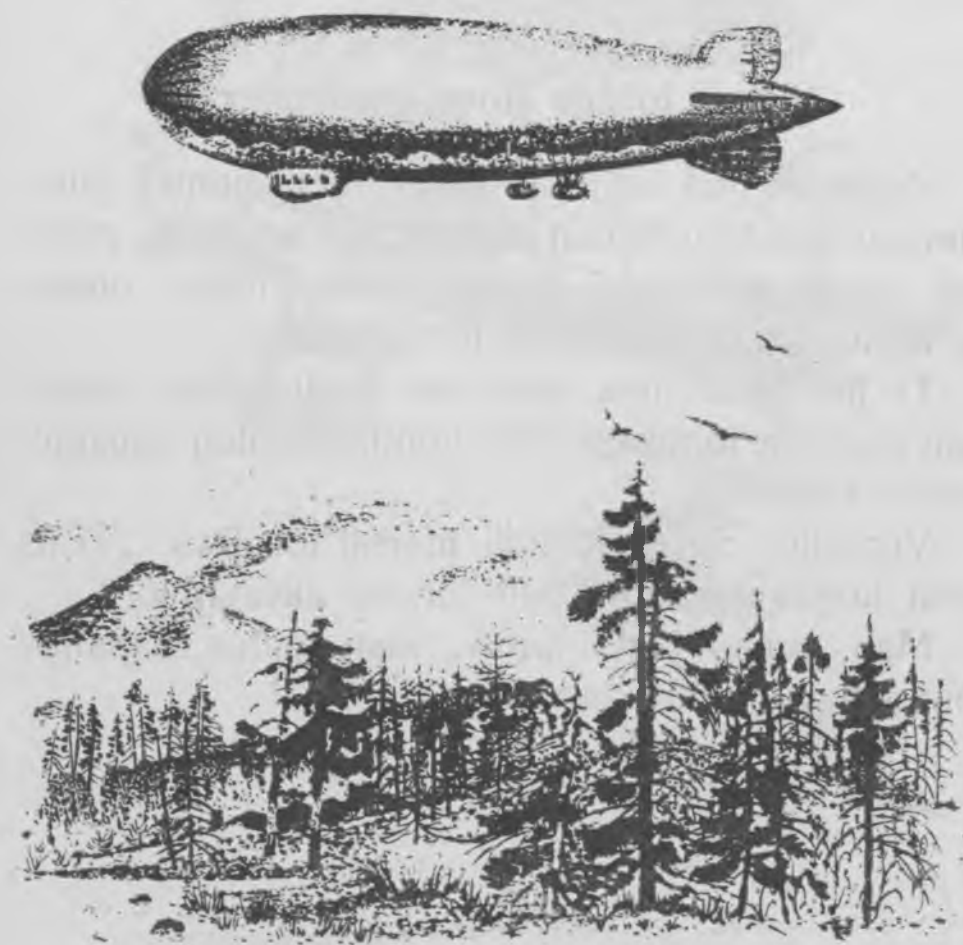

Stratostat

Sovet dirizavł

Toulyŋ har numyl jalnete sis akv man jol-pojt-suŋkve at vermi, akvaŋ elal mini. Dirizavł kos pelpis, kos lasal minuŋkve vermi, ma num palt jol-pojtsuŋkve os vermi.

Man isne torŋ osŋ kvalŋ dirizavłinyl jol-taratave, tuvl ta kvalŋyl dirizavł jol ta hartave, kars ker aŋkvaln ta nehave.

Sovet dirizab!

Numыл жоһтын һонт ман уреv

Kapitalist лалт һонтлим порат ман нумыл жалне һумжанув рес лул тoulыг һарыты лаласасыт. Та порат ланк армия манавны лomas тoulыг һарыт оңsas. Та тoulыг һарыт капиталыстын мајvest.

Ti jis порат ман saka sav тoulыг һар оңsev. Ман һонтн ke жоһтуев — јор һонтлан тoulыг һаранув манав војanteһт.

Vorosilov Sovet Jursmil marsal тоһ лавs: „Ti jis порат һоңһа ма нум палт јор, таи акваһј јор“.

Ман нумыл жалне мiруv, ман тoulыг һаранув һонт лалт минуңкве тасыт.

Hontian toulyb hapti

Vor tur etpos 18 hotal

Vor tur etpos (avgust) 18 hotal Sovet Jurshatmil Aviacia Hotalьh janitlave. Ta hotal SSRJ Numьl jalne Flot maj miranuvn sunsave.

Ta hotal SSRJ kasьh uset janьh hotal varave. Man Sossaьh ropitan miranuv tan jor numьl jalne flotanьl sunsijanьl.

Numьl jalne mir touльh haranьl joranьl, arpanьl sussьlteht, parasutьl jol-porьeht. Parasutьl jol-porььn hum akv husap sis palt oьsime touльh harньl jolaьl purьkьl lajhati. Ta sis touльh har elaьl mini. Elmholas maьhьl jatet osne lakv hasumtite, husape punsite. Husapньl jarmak tornьl varim puvr pal hurьp noьh hartave. Ta hurьh elmholas purьke num palt votn ta puvlasave. Ta jui palt elmholas ahtas hoьt vasьh jol at pati, lasalakve man isi. Sav sotьr elmholas touльh harньl jolaьl toh porьeht. Akv nakt hot parasutьh aьi 7 kilometr pasьl touльh harньl jol-porьhmasьt.

Toh elmholas ma janitьl touльh uьnьl saka noьhaьl, saka pelpis, saka hosa numьl jalasaьkve haьsuvlas.

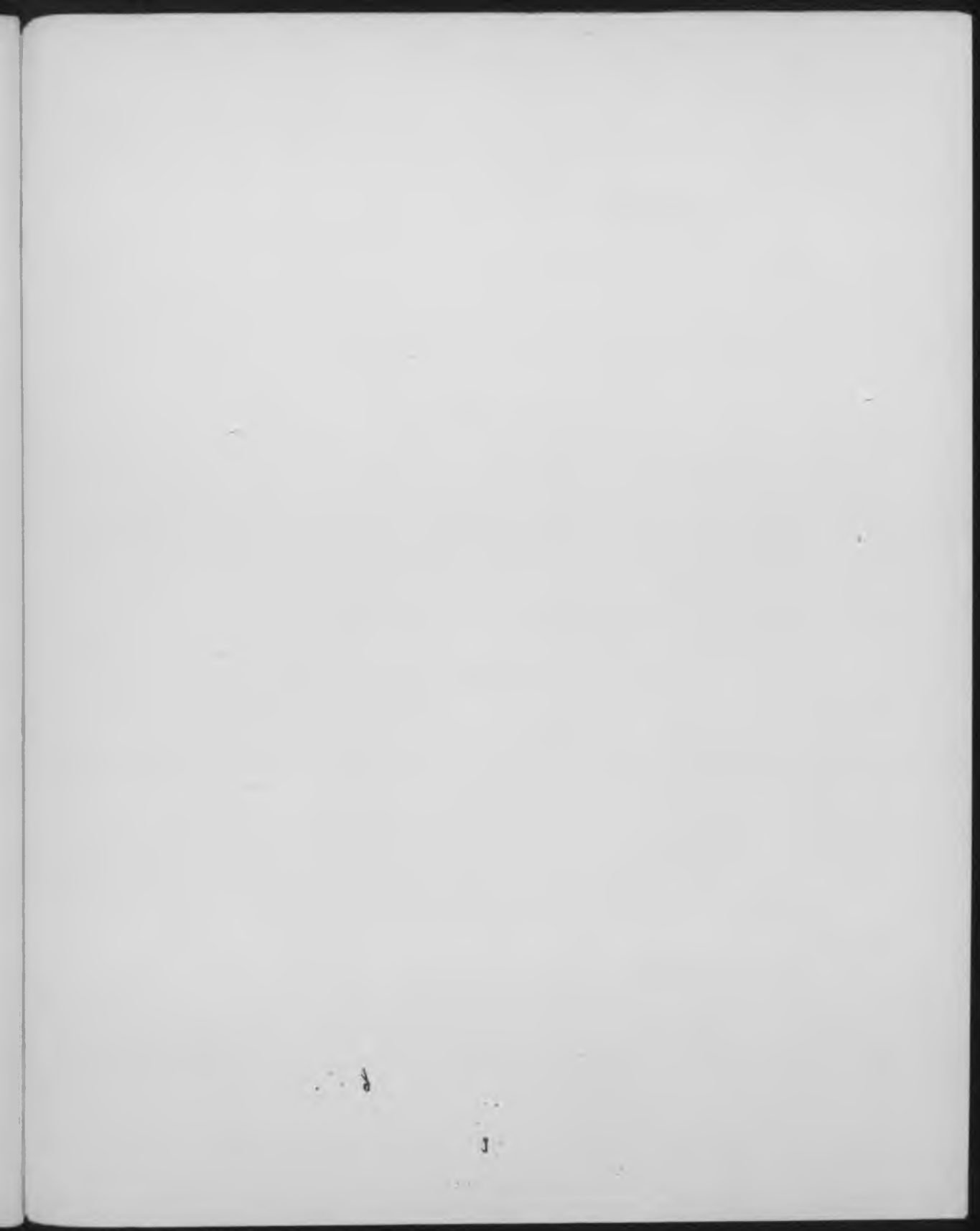
Август 18 хотал роват совет тошъу харъу хумит тагки горотаны
сусълтижаны

Редактор К. Шавров. Технич. редак-
тор В. Никонова. Редактор худож-
ник Н. Полозов. Книга сдана в набор
11/XII-1936 г. Подпис. к печати 20/II-
1937 г. Инд. Д.-Н. Лендетиздат №135.
Тираж 500 экз. Лениблгорлит № 1484
Заказ № 2586 Формат бум. 72x93¹/₁₆.
Печ. л. 2 У. а. л. 2 (тип. зн. в 1 бум. с.
26000). Бум л. 1.

Типография „Коминтерн“
Ленинград, Красная ул., 1.

инв. 30

4. 1937
ART M. 17
ОБЩЕИ. 1

1 рубль.

Ман. (в.)
3-10

4001379

В. Тамби—Как человек научился летать (на мансийском—вогульском языке)